

به نام خدا

جامعه‌شناسی حقوق بشر

مؤلف :

محمد رضا دلیر

انتشارات بامن

(با همکاری چاپ و نشر ایران)

۱۴۰۱

سرشناسه: دلیر، محمدرضا، ۱۳۵۶-
 عنوان و نام پدیدآور: جامعه‌شناسی حقوق بشر/مؤلف محمدرضا دلیر.
 مشخصات نشر: انتشارات بامن (با همکاری سامانه اطلاع رسانی چاپ و نشر ایران)، ۱۴۰۱.
 مشخصات ظاهری: ۴۱۷ ص.
 شابک: ۲۰۰۰۰۰۰۰ ریال ۷-۵۵-۸۷۵۱-۶۰۰-۹۷۸:
 وضعیت فهرست نویسی: فیپا
 یادداشت: کتابنامه: ص. [۴۰۹-۴۱۷].
 موضوع: حقوق بشر -- جنبه‌های اجتماعی
 حقوق بشر -- ایران -- جنبه‌های اجتماعی
 حقوق بشر -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام
 Human rights -- Social aspects
 Human rights -- Iran -- Social aspects
 Human rights -- Religious aspects -- Islam
 Political sociology
 جامعه‌شناسی سیاسی
 حقوق مدنی -- ایران -- تاریخ -- قرن ۱۴
 ۲۰th century -- Civil rights -- Iran -- History
 Children's rights
 حقوق کودک
 Law and ethics
 قانون و اخلاق
 رده بندی کنگره: JC۵۷۱
 رده بندی دیویی: ۳۴۱/۴۸
 شماره کتابشناسی ملی: ۹۰۲۳۱۲۸
 اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیپا

نام کتاب: جامعه‌شناسی حقوق بشر
 مؤلف: محمدرضا دلیر
 ناشر: بامن (با همکاری سامانه اطلاع رسانی چاپ و نشر ایران)
 صفحه آرای، تنظیم و طرح جلد: پروانه مهاجر
 تیراژ: ۱۰۰۰ جلد
 نوبت چاپ: اول - ۱۴۰۱
 چاپ: مدیران
 قیمت: ۲۹۲۰۰۰ تومان
 فروش نسخه الکترونیکی - کتاب‌رسان:
<https://chaponashr.ir/ketabresan>
 شابک: ۷-۵۵-۸۷۵۱-۶۰۰-۹۷۸
 تلفن مرکز پخش: ۰۹۱۲۰۲۳۹۲۵۵
www.chaponashr.ir

تقدیم به همه رهجویان حقوق بشر

که خدمت را بر قدرت مقدم می دارند؛

که خارج از حوزه تخصصی خود، سمی را قبول نکرده اند؛

که قبل از آنکه به مقامی برسند، از نعمت علو طبع برخوردار شده اند؛

که قبل از آنکه به مردم خدمت کنند، درون خود را صیقل داده اند؛

که خداپرستی و توجه آنها به ماوراءالطبیعه بی هیاهو است؛

که برای هنر، موسیقی، تئاتر و شمع وقت می گذارند؛

که دست همه شهروندان ایرانی با دیدگاه های مختلف را می فشارند؛

که ظرفیت روانی یک ربع نگاه کردن به یک گل را دارند؛

که تسلط آنها به یک زبان زنده دنیا مانند فارسی آنهاست،

که دغدغه تدبیر، دقت و آینده نگری در کشورداری را دارند؛

که سخن، رفتار و واکنش های آنان با تعادل گره خورده است؛

که تنها در حد ضرورت، در رسانه ها ظاهر می شوند؛

که در مذاکره با بیگانگان برای منافع کشور، از تعداد پلک زدن های طرف مقابل، تحلیل استخراج می کنند؛

که زندگی را با قدرت، سیاست و سمت مساوی نمی دانند.

فهرست مطالب

پیش گفتار	۱۴
فصل اول : تبیین جامعه شناسی	۱۶
۱-۱-زیست دسته جمعی از دیروز تا فردا.....	۱۷
۱-۱-۱-زندگی جمعی منحصر به فردِ انسان	۱۸
۱-۱-۲-پیش بینی آینده؛ ممکن یا ناممکن؟.....	۱۸
۱-۱-۳-گستره علوم اجتماعی	۱۹
۲-۱-تبیین جامعه شناسی	۲۰
۱-۲-۱-موضوع جامعه شناسی	۲۲
۱-۲-۲-انتظار ما از جامعه شناسی	۲۲
۱-۲-۳-علل مطالعه جامعه شناسی	۲۳
۱-۲-۴-هدف دانش جامعه شناسی	۲۳
۱-۳-۱-زایش علم جامعه شناسی	۲۴
۱-۳-۱-۱-کنش ها و واکنش های اجتماعی	۲۵
۱-۳-۱-۲-کنش و واکنش اجتماعی	۲۵
۱-۴-۱-تحقیق جامعه شناختی	۲۵
۱-۴-۱-۱-نتیجه گیری	۲۶
۱-۴-۱-۲-پژوهش های جامعه شناختی	۲۶
۱-۴-۱-۳-اثر زمان بر پژوهش	۲۷
۱-۵-۱-مشکلات پژوهش جامعه شناختی چیست؟	۲۷
۱-۶-۱-فرهنگ چگونه تعریف می شود؟	۲۸
۱-۵-۱-۱-نهاد چیست	۲۸
۱-۵-۱-۲-هنجار فرهنگی	۲۹
۱-۵-۱-۲-۱-فرهنگ عشیره ای	۲۹
۱-۵-۱-۲-۲-خرده فرهنگ و ضد فرهنگ	۲۹
۱-۵-۱-۳-نسبیت فرهنگی	۳۰
۱-۵-۱-۳-۲-دگرگونی فرهنگی	۳۰
۱-۶-۱-پایگاه اجتماعی	۳۱
۱-۶-۱-۱-نقش	۳۱

۳۱	۱-۱-۶-۱- نقش‌های نمونه، گروه‌های مرجع
۳۲	۱-۱-۶-۲- تعارض نقش‌ها
۳۲	۱-۱-۶-۳- نمایش نقش
۳۲	۱-۲-۶-۲- اجتماعی شدن
۳۳	۱-۲-۶-۱- انواع اجتماعی شدن
۳۳	۱-۲-۶-۲- گروه اجتماعی
۳۴	۱-۲-۶-۳- تعاریف برخی گروه‌ها
۳۵	۱-۳-۶-۳- نهادهای اجتماعی
۳۵	۱-۳-۶-۱- اهداف و کارکردهای نهادهای اجتماعی
۳۷	۱-۳-۶-۲- نظارت اجتماعی
۳۹	۱-۳-۶-۳- طبقات اجتماعی
۳۹	۱-۳-۶-۴- قشربندی اجتماعی
۴۰	۱-۳-۶-۴- تحرک اجتماعی
۴۲	۱-۷-۷- جمعیت‌شناسی
۴۲	۱-۷-۱- روابط نژادی و قومی
۴۳	۱-۷-۲- جامعه روستا، جامعه شهر
۴۴	۱-۷-۳- سازمان‌های رسمی
۴۶	۱-۷-۴- حکومت
۴۶	۱-۷-۴-۱- کارکردهای حکومت
۴۶	۱-۷-۴-۲- شکل‌های مختلف حکومت
۴۷	۱-۸-۸- رفتار جمعی
۴۸	۱-۸-۱- جنبش اجتماعی
۴۸	۱-۸-۲- ویژگی جنبش اجتماعی
۴۸	۱-۸-۳- انواع جنبش‌های اجتماعی
۴۹	۱-۸-۴- مراحل رخداد جنبش‌های اجتماعی
۵۰	۱-۸-۵- نظریه‌های دگرگونی اجتماعی
۵۰	۱-۹-۹- امید به دانش جامعه‌شناسی
۵۱	۱-۹-۱- اهمیت و ضرورت جامعه‌شناسی حقوقی
۵۳	فصل دوم: رابطه جامعه‌شناسی و حقوق
۵۴	۱-۲- رابطه متقابل جامعه‌شناسی با حقوق
۵۶	۱-۲-۱- حق و حقوق در جامعه‌شناسی

۵۷	۲-۱-۲- جنبه های مختلف حقوق
۵۷	۲-۲- اصطلاحات جامه شناسی و جامعه شناس
۵۹	۳-۲- حق و حقوق از نظر درس کلیات
۶۰	۲-۳-۲- جنبه های مختلف حقوق
۶۰	۴-۳-۲- منشا حقوق
۶۱	۲-۳-۴-۱- نظر علمای اسلام در مورد حقوق فطری
۶۲	۲-۴- جامعه شناسی حقوق
۶۳	۲-۴-۱- جامعه شناسی حقوق در ایران؛ اهمیت و مسائل
۶۸	۲-۴-۱- تبیین رشته جامعه شناسی حقوقی:
۶۹	۲-۴-۱-۱- جایگاه حقوق در زندگی اجتماعی
۷۰	۲-۴-۱-۲- تاریخچه جامعه شناسی حقوقی
۷۰	۲-۴-۱-۳- مفهوم جامعه شناسی حقوقی
۷۴	فصل سوم: چیستی حقوق بشر
۷۵	۳-۱- چیستی حقوق بشر
۷۶	۳-۱-۱- مفردات حقوق بشر
۷۶	۳-۱-۲- معنای حقوق
۷۷	۳-۱-۳- معنای حق
۸۰	۳-۱-۴- نقد و بررسی معانی حق
۸۲	۳-۲- معنای بشر
۸۶	۳-۲-۱- معنای حقوق بشر
۸۹	۳-۲-۲- اصطلاحات حقوق بشر
۹۰	۳-۲-۲-۱- اصطلاح عام
۹۰	۳-۲-۲-۲- اصطلاح خاص
۹۱	۳-۲-۲-۳- تفاوت اصطلاح عام و خاص
۹۲	۳-۳- برآیند
۹۴	فصل چهارم : سربستگی «حقوق بشر»
۹۵	۳-۱- حدود سربستگی حقوق بشر
۹۶	۳-۱-۱- نیاز جهان معاصر
۹۷	۳-۱-۲- ابهامات مفهومی حقوق بشر
۹۸	۳-۱-۳- پیشینه تاریخی
۱۰۲	۳-۲- شناسایی حقوق بشر

فصل پنجم: حقوق بشر و دموکراسی: تعیین مرزهای جامعه	۱۰۵
۱-۵- رابطه حقوق بشر و دموکراسی	۱۰۷
۲-۵- دادگاه اروپایی حقوق بشر	۱۰۹
۳-۵- برآیند	۱۲۵
فصل ششم: الزامات و اهمیت حقوقی توانمندسازی شهروندان	۱۲۷
۱-۶- حقوق شهروندی	۱۲۸
۱-۱-۶- شهروندی:	۱۲۹
۲-۶- قدرت و توانمندسازی	۱۳۴
۲-۲-۶- قدرت و نظریات آن	۱۳۵
۱-۲-۲-۶- مفهوم قدرت	۱۳۵
۲-۲-۲-۶- نظریات قدرت	۱۳۵
۳-۲-۲-۶- ویژگی های قدرت	۱۳۹
۳-۶- توانمندسازی و ویژگی های افراد توانمند	۱۴۰
۱-۳-۶- تاریخچه توانمندسازی	۱۴۰
۱-۲-۳-۶- آمارتیا سن	۱۴۱
۲-۲-۳-۶- پائولو فریره	۱۴۲
۳-۲-۳-۶- روبرتو اونگر، دموکراسی توانمند شده	۱۴۵
۴-۶- مفهوم توانمندسازی	۱۴۵
۱-۴-۶- ویژگی های افراد توانمند	۱۴۸
۵-۶- توانمندسازی و مفاهیم مرتبط (حکمرانی خوب، توسعه جایگزین شهروند فعال)	۱۵۳
۱-۵-۶- بستر تاریخی حکمرانی خوب	۱۵۳
۲-۵-۶- تعریف حکمرانی خوب	۱۵۵
۳-۵-۶- شاخص های حکمرانی خوب	۱۵۸
۱-۳-۵-۶- پاسخگویی و حق اظهارنظر	۱۵۹
۲-۳-۵-۶- ثبات سیاسی و نبود خشونت	۱۶۰
۳-۳-۵-۶- اثربخشی حکومت	۱۶۱
۴-۳-۵-۶- کیفیت مقرارت تنظیمی	۱۶۱
۵-۳-۵-۶- حاکمیت قانون	۱۶۲
۶-۳-۵-۶- شفافیت و مبارزه با فساد	۱۶۳
۶-۶- نقش دولت در تحقق حکمرانی خوب	۱۶۵
۱-۶-۶- توسعه جایگزین و توانمندسازی	۱۶۶

۱۶۷.....	۶-۲- شهروندی فعال و توانمندسازی
۱۷۳.....	۶-۷- برآیند
۱۷۴.....	فصل هفتم: الزامات حقوقی توانمندسازی
۱۷۵.....	۷-۱- مشارکت
۱۷۵.....	۷-۱-۱- مفهوم مشارکت
۱۷۹.....	۷-۱-۲- بستر تاریخی مشارکت
۱۸۲.....	۷-۱-۳- نظریه ها و مدل های مربوط به مشارکت مردمی
۱۸۲.....	۷-۱-۳-۱- نظریه همراه ساختن
۱۸۲.....	۷-۱-۳-۲- نظریه مشورتی
۱۸۲.....	۷-۱-۳-۳- نظریه درمان آموزشی - اجتماعی یا مدل یادگیری اجتماعی
۱۸۳.....	۷-۱-۳-۴- مردم سالاری و شیوه های اعمال آن
۱۸۶.....	۷-۲- اجرای مردم سالاری و شیوه های اعمال آن
۱۸۸.....	۷-۳- اشکال مختلف دموکراسی نیمه مستقیم
۱۸۹.....	۷-۴- شیوه واکنش دولت در مواجهه با مشارکت شهروندان
۱۹۱.....	۷-۱-۴- توانمندسازی شهروندان و مشارکت
۱۹۳.....	۷-۵- جایگاه قانونی مشارکت در نظام جمهوری اسلامی ایران
۱۹۴.....	۷-۲-۵- قانون تشکیلات وظایف و انتخابات شوراهای اسلامی و انتخاب شهردار مصوب ۱۳۹۵
۱۹۶.....	۷-۳-۵- قانون شهرداری ها
۱۹۶.....	۷-۴-۵- قانون برنامه اول توسعه اقتصادی اجتماعی و فرهنگی
۱۹۷.....	۷-۵-۵- برنامه دوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی
۱۹۷.....	۷-۶-۵- برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی
۱۹۸.....	۷-۷-۵- برنامه چهارم توسعه اقتصادی اجتماعی و فرهنگی
۱۹۸.....	۷-۸-۵- برنامه قانون پنج ساله پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران
۱۹۹.....	۷-۹-۵- قانون برنامه پنج ساله ششم توسعه جمهوری اسلامی ایران
۱۹۹.....	۷-۱۰-۵- منشور حقوق شهروندی
۲۰۰.....	۷-۱۱-۵- موانع تحقق مشارکت شهروندان
۲۰۰.....	۷-۱۲-۵- ساز و کارهای ارتقای مشارکت شهروندان
۲۰۰.....	۷-۶- آموزش شهروندی
۲۰۲.....	۷-۱-۶- حق آموزش
۲۰۴.....	۷-۲-۶- آگاهی حقوقی
۲۰۵.....	۷-۳-۶- نقش آموزش و پرورش در تحقق آموزش شهروندی

۲۰۸	۳-۶-۷- معاضدت حقوقی
۲۰۹	۷-۷- مفهوم و جایگاه معاضدت حقوقی
۲۱۴	۷-۸- کلینیک حقوقی
۲۱۵	۷-۸-۱- تعریف کلینیک حقوقی
۲۱۶	۷-۸-۲- نتایج کلینیک حقوقی
۲۱۷	۷-۸-۳- بسترهای ارتقای کلینیک حقوقی - تدوین قانون جامع معاضدت حقوقی
۲۱۸	۷-۹- دسترسی به اطلاعات
۲۱۹	۷-۹-۱- مفهوم آزادی اطلاعات
۲۲۰	۷-۹-۲- مبانی حق دسترسی به اطلاعات
۲۲۱	۷-۹-۲-۱- مبانی نظری
۲۲۳	۷-۹-۲-۲- مبانی سیاسی
۲۲۳	۷-۹-۲-۳- مبانی حقوقی
۲۲۴	۷-۹-۳- نگاهی تطبیقی به آزادی اطلاعات
۲۳۰	۷-۹-۳-۱- شرایط متقاضی اطلاعات
۲۳۱	۷-۹-۳-۲- اداره یا موسسه اطلاع دهنده
۲۳۳	۷-۹-۳-۳- ضمانت اجرا حق دسترسی به اطلاعات
۲۳۴	۷-۱۰- استثنای آزادی اطلاعات
۲۳۴	۷-۱۰-۱- حمایت از امنیت ملی
۲۳۵	۷-۱۰-۲- اسرار دولتی
۲۳۶	۷-۱۰-۳- حمایت از تحقیقات قانونی
۲۳۷	۷-۱۰-۴- حمایت از سلامتی افراد
۲۳۸	۷-۱۰-۵- حمایت از اطلاعات تجاری
۲۳۸	۷-۱۰-۶- حمایت از محیط زیست
۲۴۰	۷-۱۰-۷- حمایت از حریم خصوصی
۲۴۲	۷-۱۱- موانع و عوامل تحقق توانمندسازی شهروندان
۲۴۳	۷-۱۱-۲- عوامل تحقق توانمندسازی شهروندان
۲۴۳	۷-۱۲- مبارزه با فساد و نسبت آن با توانمندسازی
۲۴۳	۷-۱۲-۱- فساد
۲۴۶	۷-۱۲-۲- انواع فساد
۲۴۶	۷-۱۲-۳- مدل های مبارزه با فساد
۲۴۷	۷-۱۲-۴- قوانین مربوط به فساد

۲۴۸	۱-۴-۱۲-۷-قوانین و مقررات ناظر بر پیشگیری از فساد قانون اساسی.....
۲۴۸	۲-۴-۱۲-۷-قوانین عادی.....
۲۵۳	۳-۴-۱۲-۷-قوانین حین فعالیت.....
۲۵۴	۴-۴-۱۲-۷-قانون مبارزه با فساد قانون مجازات اسلامی.....
۲۵۵	۵-۴-۱۲-۷-دیوان محاسبات کشور.....
۲۵۷	۱۳-۷-برآیند.....
۲۶۶	فصل هشتم: جامعه شناسی سیاسی حقوق بشر.....
۲۶۷	۱-۸-جایگاه جامعه شناسی سیاسی حقوق بشر در دوره معاصر.....
۲۶۸	۲-۸-محدودیت‌های رهیافت حقوقی در پژوهش های حقوق بشری.....
۲۷۰	۳-۸-علوم اجتماعی به مثابه دانش حفاظت از حقوق بشر.....
۲۷۱	۱-۳-۸-چیستی جامعه شناسی سیاسی حقوق بشر.....
۲۷۳	۲-۳-۸-کثرت گرایی روش شناختی جامعه شناسی سیاسی حقوق بشر.....
۲۷۵	۴-۸-موضوعات جامعه شناسی سیاسی حقوق بشر.....
۲۷۶	۱-۴-۸-موضوع و مسائل جامعه شناسی سیاسی.....
۲۷۶	۱-۴-۸-۱-نقش دولت و شیوه اعمال قدرت (مطالعه موردی).....
۲۷۹	۲-۴-۸-۱-ارتباط رفتار سیاسی و زمینه اجتماعی آن (جامعه پذیری سیاسی)؛.....
۲۸۱	۵-۸-برآیند.....
۲۸۳	فصل نهم: بررسی تطبیقی مبانی فلسفی «حقوق» از منظر مکاتب حقوق بین الملل و جامعه شناسی.....
۲۸۴	۱-۹-مبانی فلسفی «حقوق».....
۲۸۶	۱-۹-۱-ضرورت و جایگاه مبانی فلسفی «حقوق» از منظر حقوق و جامعه شناسی.....
۲۸۸	۲-۹-مفهوم حقوق از نگاه مکاتب حقوق بین الملل.....
۲۹۳	۳-۹-مفهوم حقوق از نگاه مکاتب جامعه شناسی.....
۲۹۷	۴-۹-چشم انداز مکاتب حقوق بین الملل و جامعه شناسی.....
۳۰۰	۵-۹-برآیند.....
۳۰۲	فصل دهم: بررسی مقایسه ای نسل اول حقوق بشر جامعه مدنی غرب با مبانی اسلامی.....
۳۰۳	۱-۱۰-نسل اول حقوق بشر جامعه مدنی غرب با مبانی اسلامی.....
۳۰۵	۲-۱۰-تقسیم بندی نسلی حقوق بشر حقوق بشر.....
۳۰۹	۳-۱۰-بررسی مقایسه ای نسل اول حقوق بشر مطرح شده در اعلامیه جهانی حقوق بشر با مبانی اسلامی.....
۳۰۹	۱-۳-۱۰-بررسی ماده بند اول.....
۳۱۰	۲-۳-۱۰-بند دوم، سوم و چهارم.....
۳۱۰	۳-۳-۱۰-بند پنجم.....

۳۱۱ بند ششم ۴-۳-۱۰
۳۱۱ ماده دوم ۵-۳-۱۰
۳۱۴ ماده ی ششم ۶-۳-۱۰
۳۱۵ ماده ی هفتم ۷-۳-۱۰
۳۱۶ ماده ی هشتم ۸-۳-۱۰
۳۱۶ ماده ی نهم ۹-۳-۱۰
۳۱۷ ماده ی دهم ۱۰-۳-۱۰
۳۱۷ ماده ی یازدهم ۱۱-۳-۱۰
۳۱۷ ماده دوازدهم ۱۲-۳-۱۰
۳۲۰ ماده سیزدهم ۱۳-۳-۱۰
۳۲۱ ماده چهاردهم ۱۴-۳-۱۰
۳۲۲ ماده پانزدهم ۱۵-۳-۱۰
۳۲۳ برآیند ۴-۱۰
۳۲۵ فصل یازدهم: اقدامات دولت ها در راستای حفظ حقوق بشر
۳۲۶ ۱-۱۱-وظایف دولت ها در عرصه های پارلمانی
۳۲۶ ۱-۱-۱۱-قانون گذاری
۳۲۶ ۲-۱-۱۱-نظارت بر اجرای قوانین؛
۳۲۷ ۳-۱-۱۱-نظارت بر بودجه:
۳۲۷ ۲-۱۱-وظایف دولت ها در عرصه اجرایی
۳۲۷ ۱-۲-۱۱-در عرصه اداری
۳۲۸ ۲-۲-۱۱-در عرصه فرهنگی و آموزشی؛
۳۲۸ ۳-۱۱-وظایف دولت ها در عرصه قضائی
۳۲۹ ۴-۱۱-حقوق بشر و تحدید حاکمیت دولت ها در رویه قضایی بین المللی
۳۳۲ ۵-۱۱-الزام حاکمیت ها به رعایت حقوق بشر در روابط دیپلماتیک
۳۳۲ ۶-۱۱-نقش سازمان های غیردولتی
۳۳۳ ۷-۱۱-نقش سامانه های منطقه ای حقوق بشر
۳۳۵ ۸-۱۱-جهان شمولی حقوق بشر
۳۳۶ ۹-۱۱-برآیند
۳۳۹ فصل دوازدهم: حقوق بشر و انجام مذاکرات نهادینه جهانی و منطقه ای، راهکار تحقق امنیت اجتماعی
۳۴۰ ۱-۱۲-تحقق حقوق بشر و راهکار تحقق امنیت اجتماعی
۳۴۲ ۱-۱۲-حقوق بشر

۳۴۳ ۱۲-۱-۲-اسلام
۳۴۴ ۱۲-۱-۳-غرب
۳۴۵ ۱۲-۱-۴-نظام بین الملل
۳۴۵ ۱۲-۱-۵-امنیت جامع
۳۴۶ ۱۲-۲-چارچوب نظری پژوهش:
۳۴۶ ۱۲-۲-۱-نظریه سازه انگاری در حقوق بشر:
۳۴۸ ۱۲-۳-انجام برخی از مذاکرات حقوق بشری اسلامی و غرب بر روند صلح جهانی
۳۴۹ ۱۲-۳-۱-حمایت از گروه های خاص:
۳۴۹ ۱۲-۳-۲-حمایت از صلح:
۳۴۹ ۱۲-۳-۳-حمایت از حقوق بشردوستانه:
۳۵۰ ۱۲-۳-۴-حمایت از محیط زیست:
۳۵۱ ۱۲-۴-حقوق بشر سازمان های بین المللی:
۳۵۱ ۱۲-۴-۱-نقش حقوق بشرسازمان ملل متحد در امنیت جامع
۳۵۲ ۱۲-۴-۱-۱-جنایت علیه بشریت:
۳۵۲ ۱۲-۴-۱-۲-حق حمایت و مسئولیت حمایت:
۳۵۴ ۱۲-۴-۲-نقش حقوق بشری سازمان های بین المللی مردم نهاد در امنیت جامع
۳۵۵ ۱۲-۴-۲-۲-نقش حقوق بشری سازمان کنفرانس اسلامی در امنیت جامع
۳۵۷ ۱۲-۴-۲-۳-نقش حقوق بشری اتحادیه اروپا در امنیت جامع
۳۵۸ ۱۲-۵-انجام مذاکرات نهادهای سازمان های بین المللی و منطقه ای برای تحقق امنیت جامع
۳۵۹ ۱۲-۵-۱-همکاری سازمان کنفرانس اسلامی با سازمان ملل متحد
۳۶۲ ۱۲-۵-۲-همکاری اتحادیه اروپا با سازمان ملل متحد
۳۶۴ ۱۲-۶-برآیند
۳۶۷ فصل سیزدهم: تفسیری از حقوق بشر و حقوق کودک (جامعه شناسی و بنیان های حقوقی امنیت اخلاقی کودکان)
۳۶۸ ۱۳-۱-حقوق کودک در سایه حق بشر
۳۶۹ ۱۳-۲-حقوق جامعه مجازی
۳۷۱ ۱۳-۳-نقض حقوق کودک
۳۷۲ ۱۳-۴-چارچوب نظری
۳۷۲ ۱۳-۵-اهم تهدیدات فضای سایبری / جامعه مجازی، بر علیه امنیت اخلاقی
۳۷۳ ۱۳-۶-جایگاه به کارآئی روش تفسیری در حقوق سایبری
۳۷۴ ۱۳-۶-۱-مقایسه پدیده ها
۳۷۵ ۱۳-۷-جایگاه حقوق کودک در سیاق زیست آنلاین

۳۷۶.....	۱-۷-۱۳- محدودسازی
۳۷۶.....	۲-۷-۱۳- ضرورت صیانت از حقوق و آزادی های مقدر در سایه حقوق بشر
۳۷۷	۳-۷-۱۳- آزادی به تهدید و تحدید (جامعه مجازی).....
۳۷۹	۸-۱۳- صیانت از امنیت اخلاقی کودکان در جامعه مجازی
۳۸۰	۱-۸-۱۳- جایگاه فضای سایبری در تربیت
۳۸۳	۹-۱۳- برآیند
۳۸۷	فصل چهاردهم: بررسی تاثیر متقابل حقوق و اخلاق در ساختار جامعه گرایی
۳۸۸	۱-۱۴- تاثیر متقابل حقوق و اخلاق در ساختار جامعه گرایی
۳۸۸	۱-۱-۱۴- منشاء مشترک و مدرج حقوق و اخلاق
۳۸۹	۲-۱-۱۴- تفاوت حقوق و اخلاق
۳۹۱	۱-۲-۱-۱۴- ایتنای حقوق بر عدالت و آزادی:
۳۹۱	۲-۲-۱-۱۴- پوشش دائمی حقوقی بر اعمال اخلاقی دارای آثار حقوقی:
۳۹۲	۳-۲-۱-۱۴- جلوگیری از اعمال حقوقی خلاف اخلاق
۳۹۲	۴-۲-۱-۱۴- داوری بر مبنای امر متعارف در حقوق اخلاقی
۳۹۲	۲-۱۴- تاثیر اخلاق بر حقوق
۳۹۳	۱-۲-۱۴- تاثیر مثبت اخلاق بر حقوق
۳۹۶.....	۲-۲-۱۴- تعامل حقوق و اخلاق در اعلامیه حقوق بشر
۴۰۱	۱۴-۳- برآیند
۴۰۳	سخن آخر
۴۰۹	منابع و مآخذ

پیش‌گفتار

جامعه‌شناسی علمی است که واکنش‌های زندگی اجتماعی و پدیده‌های محیط اجتماعی را با روش‌های علمی مشاهده، آزمایش و تجربه مورد پژوهش قرار داده و سعی می‌کند آن‌ها را ابتدا توصیف و سپس طبقه‌بندی کند تا بتواند با روشی علمی به رابطه بین آن پدیده‌ها پی‌برد و عواملی که باعث پیدایی آن پدیده‌هاست شناخته و اثرهای آن‌ها را در پدیده‌های اجتماعی دیگر بشناسد و یا جامعه‌شناسی علمی است که رفتارهای اجتماعی انسان را در جامعه‌ای که زندگی می‌کند، با توجه به فرهنگ یعنی «مجموعه‌ای از میراث‌های اجتماعی چون آداب و رسوم و سنن، اخلاق و رسوم اخلاقی، میثاق‌ها و قراردادهای اجتماعی مورد بررسی و مطالعه قرار می‌دهد». جامعه‌شناسی به مطالعه پدیده‌های اجتماعی در رابطه با پدیده‌های اقتصادی و سیاسی نیز توجه می‌نماید و اثرها و عوارضی که این پدیده‌ها در یک دیگر دارند به منظور خیر و صلاح عمومی و رفاه اجتماعی مورد توجه قرار می‌دهد.

جامعه‌شناسی از مقایسه جوامع مختلف، عوامل مؤثر در پیشرفت‌های اجتماعی برخی از جوامع را مورد مطالعه تطبیقی قرار می‌دهد و عواملی را که باعث عقب‌نگهداشته‌شدگی برخی جوامع دیگر است، تبیین می‌نماید و شیوه‌هایی را هم که برای دگرگونی و از بین بردن این گونه عوامل است بیان می‌کند و در این راه از علوم اجتماعی دیگر چون علوم تاریخی، اقتصادی، سیاسی، حقوقی و مردم‌شناسی کمک می‌گیرد. شناخت، تجزیه و تحلیل پدیده‌ها و واقعیت‌های اجتماعی و عوامل به وجود آورنده آن‌ها و اثرها و تأثیر و تأثرهای این پدیده‌ها در یک دیگر، بدان گونه که هستند و به گونه‌ای که باید باشد، کار دیگر جامعه‌شناسیست.

هدف اصلی و نهایی علمای جامعه‌شناسی از طریق روش تحلیلی، نشان دادن شیوه‌های زندگی اجتماعی در جوامع مختلف و مقایسه آن‌ها با یک دیگر، به منظور بهترکردن اوضاع اجتماعی جوامع و خیر و صلاح عمومی است.

چون علوم اجتماعی عام یعنی مردم‌شناسی، تاریخ و جامعه‌شناسی در بیان قوانین اجتماعی مربوط به هر جامعه از قوانین و پدیده‌های علوم اجتماعی خاص یعنی علم روانشناسی، علم اقتصاد، علم سیاست و علم حقوق کمک می‌گیرند، بنابراین نمی‌توان

علم جامعه‌شناسی را نیز در بیان قوانین علمی مربوط به خود از علوم اجتماعی دیگر کاملاً بی‌نیاز دانست.

از طرف دیگر چون هر دگرگونی، تغییر و تحول در زندگی اجتماعی مردم از طریق قوانین علوم اجتماعی قابل بررسی و تحقیق است، توجه جهانیان به علم نوپای جامعه‌شناسی روز به روز بیشتر می‌شود.

رهیافت مسلط در حوزه مطالعات حقوق بشر، نگرش حقوقی است. نگرش حقوقی بیش از هرچیز بر شناسایی و به رسمیت شناختن حقوق بشر توسط دولت‌ها متمرکز است. در عین حال، دولت‌ها خود بزرگترین ناقضین هنجارهای حقوق بشری می‌باشند. با وجود شکاف میان تعهدات حقوقی دولت‌ها و جهان واقعی، تحلیل حقوقی از این شکاف ممکن نیست. لذا، در عصر تورم حقوق، نیازمند گذار از رهیافت مبتنی بر توجیه به حفاظت از حقوق بشر هستیم. علوم اجتماعی بویژه جامعه‌شناسی سیاسی می‌تواند، در شناخت موانع تحقق حقوق بشر در جوامع مختلف و عملیاتی کردن آن بکار آید. با توجه به اینکه موضوع اصلی جامعه‌شناسی سیاسی «بررسی رابطه میان دولت و جامعه» می‌باشد، دانش تولیدی در حوزه جامعه‌شناسی سیاسی می‌تواند در شناخت عوامل ناتوانی دولت‌ها در استقرار هنجارهای حقوق بشری و راهکارهای رفع آن موثر واقع شود. براین اساس، می‌توان گفت، وظیفه جامعه‌شناسی سیاسی حقوق بشر عبارت است از: بیان چگونگی پیشبرد حقوق بشر در یک اجتماع مفروض و نهادینه کردن و تثبیت آن در درون کلیه روابط و فرآیندهای سیاسی جامعه.

فصل اول

تبیین جامعه شناسی

«ادگار مورن»^۱ جامعه‌شناس فرانسوی، در کتاب «درآمدی بر اندیشه پیچیده» از دورانی سخن گفته که انسانی با اندیشه پیچیده تولید می‌کند. دشواری اندیشه پیچیده، آنجاست که باید با درهم‌برهمی بازی بی‌پایان واکنش‌های متقابل، با همبستگی بین پدیده‌ها، با ابهام و تیرگی و بی‌یقینی و تناقض رویارو شود. اما این فقط اندیشه پیچیده است که به انسان در عصر سیاره‌ای، امکان متمدن کردن شناخت خود را می‌دهد. به خصوص در زمانی که برای فهم پدیده‌های انسانی-اجتماعی نمی‌توان بر اصولی تکیه کرد که بر پدیده‌های طبیعی حکم می‌رانند. به گفته ادگار مورن، انسان باید با پیچیدگی انسانی-اجتماعی رودررو شود، نه آن که آن را حذف و پنهان کند. به خصوص که روابط این نوع بشر با روابط انسان جهان پیشین تفاوت چشمگیری پیدا کرده است. به طوری که زندگی کردن با قراردادهای محلی نمی‌تواند گرهی از زندگی فعلی انسان امروز بگشاید. در همین نقطه است که ضرورت شناخت اندیشه‌ها و روابط انسانی و اجتماعی از پرده بیرون می‌افتد. علم «جامعه‌شناسی»^۲ به عنوان یکی از زیرشاخه‌های علوم اجتماعی این وظیفه را عهده دار شده تا جهان و روابط اجتماعی در آن را به انسان بشناساند.

شناخت و فهم جامعه در این علم، از طریق دیدن، فهمیدن و نشان دادن زندگی و واقعیت‌های اجتماعی حاصل می‌شود. هرچند، جامعه‌شناسی دانشی است که امکان ساخت جامعه را هم مهیا می‌کند. بنابراین دور از ذهن نیست اگر آن را توأمان، علم شناخت و ساخت بنامیم. به عبارت دیگر علم جامعه‌شناسی تنها موجب شناخت در انسان نمی‌شود بلکه به ساختن نیز می‌انجامد. ساختی که از طریق شناخت حاصل می‌شود و شناختی که با ساخت جامعه، بازتولید می‌شود. برای برداشتن نخستین قدم به سوی این شناخت، نیاز است با آنچه دانش جامعه‌شناسی بر آن بنا شده آشنا شویم.

۱-۱- زیست دسته‌جمعی از دیروز تا فردا

تاریخ، گواه خوبی است برای آنکه نشان دهد انسان‌ها از ابتدا به صورت اجتماعی زندگی کرده‌اند. زیست دسته‌جمعی و گروهی، بی‌شک نیازهای گوناگون بشر را برآورده کرده و پاسخگوی مناسبات میان انسان بوده است.

¹ Edgar Morin

² Sociology

البته این سؤال که «زندگی جمعی از ازل در رگ و پی بشر دمیده شده بود یا خیر؟» و اینکه «بعد از گذشت مدتی، گروه های انسانی به نتیجه رسیدند که برای دفاع از خود و قبیله شان دور هم جمع شوند و دسته جمعی زندگی کنند»، پرسش هایی نیست که علوم اجتماعی در پی پاسخگویی به آن باشد. با ادامه یافتن زندگی جمعی انسان ها موضوع علوم اجتماعی، شناخت علمی پدیده های اجتماعی است که در زمان کوتاه یا طولانی بین انسان ها شکل گرفته و با گذر زمان دچار پیچیدگی های قابل توجهی شده است.

۱-۱-۱- زندگی جمعی منحصر به فرد انسان

در میان جانداران، حشرات و حیواناتی یافت می شوند که زندگی دسته جمعی را انتخاب کرده اند. با این وصف زندگی جمعی، تنها مختص انسان نیست. زندگی دسته جمعی را می توان در برخی جانداران از جمله مورچه ها، موربانه ها، زنبور عسل و بعضی میمون ها مشاهده کرد. بین زندگی جمعی که حیوانات و حشرات برگزیده اند با نوع زندگی جمعی انسان، تفاوت های آشکاری دیده می شود:

هر قدر زندگی جمعی بقیه جانداران بر مدار ثبات و تکرار می گردد، زندگی اجتماعی انسان، پویا و در حال دگرگونی است و طی گذر زمان با بروز ابتکار و خلاقیت انسانی به روز می شود. زندگی جانوران و حشرات، تابع محیط خارج و خصوصیت های آن است. این وضع در مورد انسان مفهوم چندانی پیدا نمی کند. به طور مثال کوچ برخی جانداران در فصل های مختلف سال با دلیل تأثیرپذیری آن ها از طبیعت توضیح داده می شود. اما انسان قادر است بر حسب نیازهای خود در محیط طبیعی و اجتماعی تغییر ایجاد کند. تحولات زندگی انسانی با بررسی محیط هایی که انسان در آن ها تردد داشته و همچنان حضور دارد قابل ردیابی کردن است. چنان که محیط زندگی انسان هم از حضور او تأثیر پذیرفته است.

بشر در طول حیات خود به گردآوری اطلاعات و کسب تجربیات گوناگون انسان ها پرداخته است. او تلاش کرده تا آنچه از نسل های پیشین خود به ارث برده را نگهداری کند. میراث و یادگارهای تاریخی به دست بشر و در طول حیات نسل های بعدی کامل تر شده اند و این مسیر همچنان ادامه دارد.

۱-۱-۲- پیش بینی آینده؛ ممکن یا ناممکن؟

درست است که تمام اعضای جامعه در فضای آن زندگی می کنند و به سهم خود در فعالیت های اجتماعی دخیل هستند، اما همه آن ها نمی توانند به سادگی به حقایق اجتماعی آگاهی پیدا کنند. از آنجا که روابط اجتماعی به مرور زمان دچار پیچیدگی هایی شده، درک و فهم این تحولات و پیچیدگی ها نیازمند بررسی و مطالعات خاص در حوزه اجتماعی است. می توان گفت همان طور که

پدیده های طبیعی موضوع مطالعه در علوم طبیعی قرار می گیرند پدیده های اجتماعی هم موضوع بررسی ها در علوم اجتماعی هستند.

نگاهی گذرا به شمار آثار هنری بشر نشان می دهد موضوع آینده، بارها دستمایه خلق برخی آثار هنری قرار گرفته است. جذابیت چنین آثاری برای نسل بشر این است که دریچه ای به آینده می گشاید تا انسان امروز را با نادانسته های دور رویارو کند. او با کمک تخیل، آینده محال را بازسازی می کند تا در زمان زیست خود شاهد آن باشد. حال اگر همین نوع انسان بداند که با برنامه ریزی می تواند آینده را پیش بینی کند چه احساسی خواهد داشت؟ فراتر؛ اگر بداند با وجود برخی از همین پیش بینی ها می تواند برای ساخت آینده برنامه ریزی کند چه حسی خواهد داشت؟

اطلاع از قوانین زندگی اجتماعی انسان این شاه کلید را به انسان می دهد. هرچند این مسیر، خالی از خیال پردازی های تولیدات هنری است اما به آگاهی از خصوصیات روابط انسانی-اجتماعی منتهی می شود. آگاهی که ویژگی اش ارتباط دادن گذشته با حال و آینده برای گروه های انسانی ممکن است. با به کارگیری همین نوع آگاهی، پیش بینی درازمدت درباره زندگی اجتماعی انسان امر بعیدی نخواهد بود. چنانچه جمع آوری اطلاعات و تجربیات انسان از زندگی جمعی در طول تاریخ، به درک روابط اجتماعی انسان ها و مطالعه خاص آن کمک شایانی کرده است. البته یک خصوصیت درباره علوم اجتماعی صادق است و آن، اینکه شرایط زمانی و مکانی بر اطلاعات به دست آمده و بالطبع قوانین اجتماعی تأثیر می گذارد. بنابراین نظریات و قراردادهای علوم اجتماعی از نسبت برخوردار هستند و نمی توان انتظار داشت که از آن ها قوانین ثابتی استخراج شود.

۱-۳- گستره علوم اجتماعی

دانش علوم اجتماعی بنا به نیازهای بشری شاخه های فراوانی پیدا کرده است. نام علم جمعیت شناسی، مردم شناسی، انسان شناسی، تاریخ اجتماعی، باستان شناسی، جامعه شناسی، علوم سیاسی، اقتصاد، الهیات، زبان شناسی و مدیریت در میان این شاخه ها دیده می شود.

بین شاخه هایی که از علوم اجتماعی منشعب شده، دانش جامعه شناسی بر مطالعه واقعیت های اجتماعی و تحولات زندگی اجتماعی انسان ها تمرکز کرده است. حوزه های متعددی در علم جامعه شناسی فعال شده تا ابعاد مختلف زندگی اجتماعی انسان را به صورت تخصصی مطالعه کند.

جامعه شناسی شهری، جامعه شناسی روستایی، جامعه شناسی دین، جامعه شناسی سیاسی، جامعه شناسی سازمان ها، جامعه شناسی ارتباطات، جامعه شناسی خانواده، جامعه شناسی جنسیت، جامعه شناسی آموزش و پرورش، جامعه شناسی هنر، جامعه شناسی ایلات و عشایر، جامعه شناسی صنعتی، جامعه شناسی توسعه، جامعه شناسی انحرافات اجتماعی، جامعه شناسی انقلاب و ریشه های آن، جامعه شناسی ادبیات، جامعه شناسی کار، جامعه شناسی تغییرات اجتماعی، جامعه شناسی قشرها

و نابرابری‌های اجتماعی، جامعه‌شناسی ورزش و... به بررسی تحولات مختلف زندگی انسان‌ها در حوزه‌های مشخص شده می‌پردازند و قراردادهای زندگی اجتماعی انسان را به صورت تخصصی در همان حوزه موشکافی می‌کنند.

۱-۲- تبیین جامعه‌شناسی

جامعه‌شناسی علمی است که واکنش‌های زندگی اجتماعی و پدیده‌های محیط اجتماعی را با روش‌های علمی مشاهده، آزمایش و تجربه مورد پژوهش قرار داده و سعی می‌کند آن‌ها را ابتدا توصیف و سپس طبقه‌بندی کند تا بتواند با روشی علمی به رابطه بین آن پدیده‌ها پی ببرد و عواملی که باعث پیدایی آن پدیده‌هاست شناخته و اثرهای آن‌ها را در پدیده‌های اجتماعی دیگر بشناسد و یا جامعه‌شناسی علم‌یست که رفتارهای اجتماعی انسان را در جامعه‌ی که زندگی می‌کند با توجه به فرهنگ یعنی «مجموعه‌ای از میراث‌های اجتماعی چون آداب و رسوم و سنن، اخلاق و رسوم اخلاقی، میثاق‌ها و قراردادهای اجتماعی مورد بررسی و مطالعه قرار می‌دهد». جامعه‌شناسی به مطالعه‌ی پدیده‌های اجتماعی در رابطه با پدیده‌های اقتصادی و سیاسی نیز توجه می‌نماید و اثرها و عوارضی که این پدیده‌ها در یک‌دیگر دارند به منظور خیر و صلاح عمومی و رفاه اجتماعی مورد توجه قرار می‌دهد.

جامعه‌شناسی از مقایسه جوامع مختلف، عوامل مؤثر در پیشرفتهای اجتماعی برخی از جوامع را مورد مطالعه‌ی تطبیقی قرار می‌دهد و عواملی را که باعث عقب‌نگهداشته‌شدگی برخی جوامع دیگر است، تبیین می‌نماید و شیوه‌هایی را هم که برای دگرگونی و از بین بردن این گونه عوامل است بیان می‌کند و در این راه از علوم اجتماعی دیگر چون علوم تاریخی، اقتصادی، سیاسی، حقوقی و مردم‌شناسی کمک می‌گیرد. شناخت، تجزیه و تحلیل پدیده‌ها و واقعیت‌های اجتماعی و عوامل به وجود آورنده آن‌ها و اثرها و تأثیر و تأثرهای این پدیده‌ها در یک‌دیگر، بدان گونه که هستند و به گونه‌ی که باید باشد، کار دیگر جامعه‌شناسی است.

با توجه به عبارت‌های که در بیان جامعه‌شناسی مطرح شد بد نیست که نظریه‌های برخی جامعه‌شناسان را در این مورد نیز بیان کنیم. یکی از جامعه‌شناسان، علم جامعه‌شناسی را، «شناخت پدیده‌های اجتماعی می‌داند» و دیگری آن را «علم نهادهای اجتماعی تعریف می‌کند» و نهادها را نیز پایه‌های اساس زندگی اجتماعی می‌داند.

جامعه‌شناسی می‌گوید، تنها «جامعه‌شناسی قادر است واقعیت‌های اجتماعی را بهتر شناخته و آن‌ها را تبیین کند»؛ جامعه‌شناس دیگری آن را «علم سازمان‌های اجتماعی دانسته»، می‌گوید: کار اصلی این علم «مطالعه در تغییرهای اجتماعی است که در جوامع روی می‌دهد و تأثیرهایی

که واقعیت های اجتماعی در تحول های محیط اجتماعی دارند» به کمک جامعه شناسی قابل شناخت است.

یکی از جامعه شناسان، جامعه شناسی را علمی که «به مطالعه ی رفتارهای اجتماعی می پردازد، تعریف می کند» و جامعه شناس دیگری آن را علمی که «به مطالعه ی عوارض اجتماعی می پردازد، تعریف می کند» و یا جامعه شناس دیگری آن را علمی که «به مطالعه ی واکنش های اجتماعی در جامعه می پردازد، تعریف می کند.»

با توجه به تعاریف جامعه شناسی که تا این جا مطرح شد و یا نظریه های گروهی از جامعه شناسان که تاکنون بیان گردید، می توان چنین نتیجه گرفت: «جامعه شناسی علمی است که زندگی اجتماعی مردمان جوامع مختلف را عموماً و با توجه به نهادهای اجتماعی موجود در آن گونه جوامع و روابط اجتماعی حاکم بر آن ها را مورد مطالعه و تحقیق قرار داده و برای آینده نگری در آن جوامع به مقایسه، تجزیه و تحلیل دگرگونی و تحول پذیری آن ها پرداخته، از نتایج دیگر علوم اجتماعی چگونگی روابط افراد را با هم و با محیط اجتماعی آن ها برای کشف قوانین عمومی حاکم بر جامعه و زندگی اجتماعی مشخص و معین می کند.»

زیرا دانش جامعه شناسی همواره در پی کشف و شناخت مطالعه ی زندگی اجتماعیست. پس موضوع اصلی جامعه شناسی مطالعه زندگی اجتماعی یعنی واکنش های اجتماعی متقابلی است که افراد انسانی را به هم دیگر پیوند می دهد. برخی از این واکنش ها بر اثر تکرار تثبیت شده و دارای سازمان می گردند و بیشترین افراد هر جامعه رفتارهای اجتماعی خود را با این گونه سازمان های اجتماعی هماهنگ میسازند. زیرا همه ی جنبه های زندگی اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، آموزشی، هنری و فرهنگی هر یک از نوعی سازمان اجتماعی بهره ور گردیده اند. بنابراین هرکس از زمانی که متولد می شود تا وقتی که میمیرد در درون این گونه سازمان های اجتماعی به سر می برد و همین سازمان های اجتماعیست که شخصیت اجتماعی او را تشکیل داده و رفتارهایش را شکل می دهند، از طرف دیگر به واسطه این سازمان هاست که راه و رسم زندگی اجتماعی از نسلی به نسل دیگر با مختصر تغییری منتقل می شود.

هدف اصلی و نهایی علمای جامعه شناسی از طریق روش تحلیلی، نشان دادن شیوه های زندگی اجتماعی در جوامع مختلف و مقایسه آن ها با یک دیگر، به منظور بهترکردن اوضاع اجتماعی جوامع و خیر و صلاح عمومیت.

چون علوم اجتماعی عام یعنی مردم شناسی، تاریخ و جامعه شناسی در بیان قوانین اجتماعی مربوط به هر جامعه از قوانین و پدیده های علوم اجتماعی خاص یعنی علم روانشناسی، علم اقتصاد، علم

سیاست و علم حقوق کمک می گیرند، بنابراین نمی توان علم جامعه شناسی را نیز در بیان قوانین علمی مربوط به خود از علوم اجتماعی دیگر کاملاً بی نیاز دانست.

از طرف دیگر چون هر دگرگونی، تغییر و تحول در زندگی اجتماعی مردم از طریق قوانین علوم اجتماعی قابل بررسی و تحقیق است، توجه جهانیان به علم نوپای جامعه شناسی روز به روز بیشتر می شود.

۱-۲-۱- موضوع جامعه شناسی

آنتونی گیدنز «در کتاب «جامعه شناسی» استدلال کرده چیزی که ممکن است احساسات و عواطف طبیعی انسانی تصور شود در واقعیت و به طور فراگیر از عوامل اجتماعی تأثیر می پذیرد. درک اینکه زندگی با چه شیوه هایی زمینه های تجربه اجتماعی را برای ما فراهم می کند برای بینش جامعه شناسی مهم است. این علم با کوشش اندیشمندان برای درک تأثیر نخستین دگرگونی هایی شکل گرفت که با صنعتی شدن در غرب پدید آمد. جامعه شناسی همچنان تنها رشته ای است که با تحلیل ماهیت دگرگونی های اجتماع سروکار دارد.»^۳

۱-۲-۲- انتظار ما از جامعه شناسی

اعضای جوامع مختلف روی دانششان درباره خود، رفتارهای اجتماعی و جامعه ای که در آن زندگی می کنند حساب ویژه ای باز می کنند. آن ها اغلب تصور می کنند اطلاعات زیادی درباره این مسائل دارند. اما بسیاری از فعالیت های آن ها تنها در سایه قضاوت اجتماعی آن ها انجام می شود. اغراق نیست اگر بگوییم تمام اعمال انسان ها تحت تأثیر عضویت در گروه های مختلف انجام می گیرد حتی اگر فاعل آن اعمال در مورد این تأثیر گذاری، آگاهی شخصی نداشته باشد. دانش جامعه شناسی کوشیده نسبت به آنچه در جامعه می گذرد معرفت کافی و صحیح پیدا کند. این تنها مأموریت علم جامعه شناسی محسوب نمی شود.

از این دانش انتظار می رود برای حل مشکلات اجتماعی راهکارهایی بیابد؛ روش هایی برای تقویت تسلط انسان بر روابط اجتماعی، سازمان ها و نهادهای جامعه. از دانش جامعه شناسی انتظار می رود بتواند قوانین حاکم بر گذشته اقوام و ملت ها را (که در سازمان دهی به روابط آن ها مؤثر بوده) دریابد و قدرت پیش بینی و آینده نگری انسان را افزایش دهد. این شناخت، زمینه را برای یافتن راهکارهای منطقی و ابراز نظر علمی فراهم می کند.

^۳ گیدنز، آنتونی (۱۳۷۸) جامعه شناسی، ترجمه: منوچهر صبوری، نشر نی، تهران، چاپ سوم

فرهنگ، ارزش ها یا آرمان های انتزاعی، آداب و رسوم، مذاهب و کنش های جمعی حاصل از آن ها مدام در حال اثر گذاشتن بر انسان هایی است که در جامعه زندگی می کنند. تغییر مداوم جوامع در عالم واقع، شاید بی شباهت به مراحل پوست اندازی برخی جانداران نباشد. با این تفاوت که پوست اندازی اجتماعی، نقطه ای برای توقف ندارد و به صورت مکرر در حال انجام است.

به تعبیر گیدنز ما باید جوامع انسانی را مانند ساختمان هایی تصور کنیم که در هر لحظه با همان آجرهایی که از آن ساخته شده اند از نو ساخته می شوند. علم جامعه شناسی تلاش می کند این وقایع را آن چنان که موجودند بررسی کند تا به ریشه، علل و قوانین حاکم بر پدیده ها دست پیدا کند. این کار با تحقیق طولانی مدت، به کارگیری شیوه ها و فنون شناخته شده و استفاده از اطلاعات کامل و همه جانبه درباره موضوعات مورد بررسی انجام می شود.

۱-۲-۳- علل مطالعه جامعه شناسی

پیامدهای عملی دانش جامعه شناسی برای زندگی انسان ها شامل درک وضعیت های اجتماعی، آگاهی از تفاوت های فرهنگی، ارزیابی نتایج سیاست گذاری های حکومتی، افزایش خودشناسی و مطلع شدن از نقش اندیشمندان جامعه شناس در جامعه است.

اما جامعه شناسی از این جهت اهمیت می یابد که نگاه تازه ای به محیط اجتماعی زندگی انسان ها پدید می آورد. از سویی می تواند به آگاهی انسان از جایگاه خود در جامعه منجر شود. آشنایی با گروه های کمتر شناخته شده، محیط و فرهنگ هایی که انسان ها اطلاعات کمی از آن ها دارند جزو نتایج مهم مطالعات جامعه شناسی به شمار می آید. چرا که توانایی ما را در فهم منشأ نظر و گرایش های متفاوت با خودمان افزایش می دهد و به فهم نیروهای اجتماعی مؤثر بر رفتارهای ما و اعضای دیگر جامعه کمک می کند.

۱-۲-۴- هدف دانش جامعه شناسی

آگاهی از تأثیر نیروهای اجتماعی، یکی از نتایج دانش جامعه شناسی است. با استفاده از همین دانش، هدف مهم علم جامعه شناسی نیز محقق می شود. این هدف مهم، پیش بینی و کنترل رفتارهاست.

پیش بینی رفتارهای گروهی امتیازاتی برای انسان ها خواهد داشت. این گونه پیش بینی ها می تواند به طرح و برنامه های رسمی دولت ها برای آینده جامعه کمک کند. طبیعی است دولت ها برای ارائه امکانات خدماتی به مردم و نهادها باید پیش بینی کنند در آینده چه اوضاعی بر جامعه حاکم خواهد شد و همچنین چه نیازهایی باید به وسیله آن ها برآورده شود. نیازهایی همچون ساخت و تجهیز مدارس، ارائه خدمات بهداشتی گرفته تا آماده سازی نهادهای کیفری و احداث مراکزی مختص

قشرها و سنین مختلف. بی‌شک جوامع در نبود اطلاعات مربوط به این نیازها و راهکارهای برآورده سازی آن‌ها دچار تعلیق می‌شوند.

۱-۲-۵- مزایای مطالعات جامعه‌شناختی

از مهم‌ترین مزایای مطالعات جامعه‌شناسی می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- کاهش پیش‌داوری و احکام قالبی به اعضای جوامع می‌آموزد رفتار خود را با موقعیت‌های جدید انطباق دهند.
- قادر است بستری فراهم کند تا جامعه با چهره واقعیت‌های اجتماعی مواجه شود.
- توانایی دارد افراد جامعه را برای واکنش مناسب در برابر واقعیات اجتماعی آماده کند.

۱-۳- زایش علم جامعه‌شناسی

درباره زایش علم جامعه‌شناسی، موارد زیر لازم به ذکر است:

بنیان دانش جامعه‌شناسی در سده نوزدهم، نام ابن خلدون (سده هشتم هجری/ سده چهاردهم- پانزده میلادی) را به عنوان اولین دانشمند جامعه‌شناس مطرح کردند. طرح او را بسیار شبیه به علم جامعه‌شناسی امروز دانسته‌اند.

«آگوست کنت» نخستین کسی بود که واژه جامعه‌شناسی را در سال ۱۸۳۸ میلادی به کار برد. نام او در فهرست اولین افرادی قرار دارد که بر نیاز استفاده از دانش برای کمک به حل معضلات اجتماعی و اصلاح جامعه تأکید داشتند. کنت معتقد بود که می‌توان دانش جامعه‌شناسی را بر بنیان مشاهده و طبقه‌بندی منظم و علمی استوار کرد.

«هربرت اسپنسر» در سال ۱۸۷۶ میلادی نظریه «تطور اجتماعی» را مطرح کرد و بسط داد. هرچند این نظریه مدتی بعد، طرد شد. اما اسپنسر با تعمیم نظریه تکامل داروین به جوامع بشری، دوباره نظریه خود را به صورتی تعدیل شده مطرح کرد. بر اساس نظریه تعدیل شده او جوامع بشری از ابتدا تا مرحله صنعتی، دستخوش تحول تدریجی شده‌اند و از آنجا که فرایند تکامل، حالت طبیعی دارد نباید در آن دخالت کرد.

در میان نظریه‌پردازان علم جامعه‌شناسی، نام «کارل مارکس»، «امیل دورکیم» و «ماکس وبر» به عنوان بنیان‌گذاران و نظریه‌پردازان مهم این علم دیده می‌شود. امیل دورکیم که از پیشگامان واقعی توسعه و رشد دانش جامعه‌شناسی شناخته می‌شود معتقد بود جوامع را باورهای مشترک و ارزش‌های مورد قبول اعضای آن تشکیل می‌دهند. تأکید ماکس وبر اما بر خودداری

جامعه‌شناسان از «ارزش‌گذاری» طی انجام مطالعات بود. وبر باور داشت نظرات شخصی نباید پژوهش‌های جامعه‌شناختی و نتایج آن را تحت تأثیر قرار دهد.^۴

۱-۳-۱- کنش‌ها و واکنش‌های اجتماعی

مطالعه علمی کنش‌ها و واکنش‌های اجتماعی به دو دلیل اهمیت دارد:^۵

۱. کارهای عادی زندگی روزانه که ما را در کنش متقابل و چهره به چهره با دیگران درگیر می‌کند قسمت بزرگی از فعالیت‌های اجتماعی ما را تشکیل می‌دهند. زندگی ما پیرامون تکرار الگوهای همانند رفتار، سر و سامان گرفته است.
۲. مطالعه کنش متقابل اجتماعی در زندگی روزمره به روشن کردن نهادها و نظام‌های اجتماعی بزرگ‌تر کمک می‌کند. همه نظام‌های بزرگ اجتماعی به الگوهای کنش متقابل اجتماعی که در جریان زندگی روزانه انجام می‌دهیم وابسته هستند.

۱-۳-۲- کنش و واکنش اجتماعی

بررسی کنش‌ها و واکنش‌های انسان در اجتماع نشان می‌دهد که این رخداد ارتباطی، همواره مراحل را طی می‌کند:

۱. فرد به کنش‌های دیگران پاسخ می‌دهد. به این صورت که کنش‌های دیگران را برای خود تعریف می‌کند و مطابق تفسیری که از رفتار دیگران دارد به آن پاسخ می‌دهد.
۲. پاسخ دیگران محرکی است که فرد در برابر آن واکنش نشان می‌دهد.

۱-۴- تحقیق جامعه‌شناختی

مسائلی که جامعه‌شناسان در نظریه پردازی و پژوهش با آن سروکار دارند اغلب شبیه مسائلی است که بسیاری افراد را نگران می‌کند. جامعه‌شناسان می‌کوشند پاسخی برای این مسائل بیابند. تحقیق معتبر جامعه‌شناختی می‌کوشد پرسش‌هایی که مطرح می‌کند تا حد ممکن دقیق باشند و قبل از پرداختن به نتیجه‌گیری، درصدد ارزیابی مدارک و شواهد عینی برمی‌آید.

^۴ دورکیم، امیل. (۱۳۸۱). درباره تقسیم کار اجتماعی. ترجمه: باقر، پرهام. تهران: نشر مرکز. چاپ اول. ویرایش دوم. ص ۶۵

^۵ جامعه‌شناسی، آنتونی گیدنز، ص ۱۱۹

۱-۴-۱- نتیجه گیری

نکته قابل توجه این است که نتیجه گیری پژوهش، جنبه آزمایشی دارد. این نتایج برای بررسی دوباره جامعه‌شناسان و اظهارنظر آن‌ها در دسترس پژوهشگران بعدی قرار می‌گیرد. چنانچه یافته‌های بعدی یا پیشرفت پژوهش‌ها با نتایج حاصله، متضاد باشد تجدیدنظر در تحقیقی که انجام شده ضروری است. به این ترتیب نتایج جدید جای نتیجه گیری پیشین را خواهد گرفت. بعد از این مرحله است که با ترکیب مفاهیم و تشخیص رابطه آن‌ها با هم «نظریه» ساخته می‌شود.

نظریه: روابط موجود بین پدیده‌های گوناگون اجتماعی را بیان می‌کند و می‌تواند در پیش بینی و کنترل آنچه در موقعیت‌های مشابه اجتماعی اتفاق می‌افتد به کار آید.

۱-۴-۲- پژوهش‌های جامعه‌شناختی

تحقیقات اجتماعی از روش‌های علمی بهره می‌گیرند و روش‌های خاصی برای گردآوری اطلاعات و تفسیر داده‌ها دارند.

- **کار میدانی:** مشاهده همراه با مشارکت پژوهشگر با گروه یا جامعه‌ای که مورد مطالعه قرار گرفته است.
- **پیمایش:** جمع‌آوری اطلاعات از طریق پرسشنامه یا مصاحبه.
- **نمونه‌گیری:** پژوهش بر روی بخشی از گروه کلی (نمونه‌ای از کل) تمرکز می‌کند و نتایج به کل جمعیت تعمیم داده می‌شود.
- **پژوهش اسنادی:** استفاده منظم از مطالب منتشر شده چاپی. برخی از این اسناد، گزارش‌های دولتی و خصوصی هستند که منابع آرشیوی نام گرفته‌اند.
- **آزمایش:** آزمون تغییر یک یا چند متغیر بر متغیرهای دیگر.
- **مصاحبه:** تمایز روشنی بین پیمایش و مصاحبه وجود ندارد چون هرگاه پرسشنامه‌ها به طور مستقیم تکمیل شوند، محقق با پاسخگوها مصاحبه انجام داده است.
- **زندگی‌نامه‌ها:** بررسی زندگی‌نامه افراد خاص برای دستیابی به اطلاعات تفصیلی درباره افراد و فرایندهای اجتماعی انجام می‌شود.
- **یادداشت‌های روزانه:** برای بررسی مسیر فعالیت‌های روز به روز افراد در محیط اجتماعی، گاهی از یادداشت روزانه استفاده می‌شود. اطلاعات به دست آمده از یادداشت‌های روزانه معمولاً به تنهایی مورد استفاده محقق قرار نمی‌گیرند بلکه در کنار اطلاعات به دست آمده از روش‌های دیگر استفاده می‌شوند.
- **تحلیل گفتگو:** در تحقیقات جامعه‌شناسی به طور فزاینده صدا و تصویر ضبط می‌شود. با استفاده از این کار می‌توان تمام ویژگی‌های شنیده‌شده‌ی یک گفتگو بین طرفین یا

چند نفر را ضبط کرد. ثبت جزئیات این اطلاعات به آگاهی در مورد ماهیت کنش متقابل انسانی انجامیده است.

۱-۴-۳- اثر زمان بر پژوهش

مطالعات انجام شده به دست پژوهشگران جامعه‌شناس بر اساس زمان تغییر می کند:

۱. **مطالعات مقطعی:** مقایسه وضع موجود بین چند گروه مختلف در یک زمان
۲. **مطالعات طولی:** پژوهش درباره یک فرد یا گروه در سیر زمان طولانی
۳. **مطالعات معطوف به قبل یا گذشته‌نگر:** با استفاده از داده های ثبت شده در خصوص مقطعی از گذشته انجام می شود.
۴. **مطالعات معطوف به آینده:** از زمان حال آغاز می شود و در یک دوره معین زمانی به آینده گسترش می یابد. از آنجا که زمان چنین مطالعه‌ای گاهی بسیار طولانی می شود مطالعه پرخرجی محسوب می شود.^۶

۱-۵- مشکلات پژوهش جامعه شناختی

موضوع پژوهش‌ها در دانش جامعه‌شناسی روابط انسانی، ارزش‌ها، سنت‌های رایج در جوامع و به طور کلی پدیده‌های انسانی است. به همین دلیل مسائل موجود در این تحقیقات با مسئله‌های مورد بررسی در علوم طبیعی تفاوت آشکاری دارد. اوضاع اجتماعی، بسته به زمان و مکان دچار دگرگونی می شود و همین امر باعث ایجاد مشکلاتی در پژوهش‌های جامعه شناختی خواهد شد.

از طرفی پیش بینی رفتار انسان‌ها تقریباً غیرممکن است و همین امر باعث می شود نتایج پژوهش‌ها تحت تأثیر رفتار متغیر انسان‌ها در شرایط مختلف قرار گیرد. گذشته از این‌ها پژوهشگران در پدیده‌های انسانی موظف به رعایت موارد اخلاقی هستند و این نوع محدودیت، بر روند پژوهش تأثیرگذار خواهد بود.

^۶ مبانی جامعه‌شناسی، بروس کوئن، ص. ۳۹

۱-۶- فرهنگ

مفهوم «فرهنگ»^۷ یکی از مفاهیمی است که در جامعه‌شناسی زیاد مورد استفاده قرار می‌گیرد. آنتونی گیدنز در کتاب جامعه‌شناسی، فرهنگ را این گونه تعریف کرده است: «ارزش‌هایی که اعضای یک گروه معین دارند، هنجارهایی که از آن پیروی می‌کنند و کالاهای مادی که تولید می‌کنند»^۸.

بنابراین، فرهنگ مجموعه‌ای از فنون، هنرهای بشر، رفتارهای اکتسابی و ویژگی‌های اعتقادی است که به صورت اکتسابی حاصل شده‌اند. فرهنگ همچنین آثاری را که در پس‌اندیشه انسان تولید شده در برمی‌گیرد. این مجموعه مادی و معنوی در قالب یک نظام کامل و همه‌جانبه، بر تمام اعمال و رفتارهای جامعه تأثیرگذار است. فرهنگ در جوامع مختلف، نسل به نسل منتقل می‌شود. این استعداد تکامل یافته انسان در برقراری ارتباط با هم‌نوعان است که کسب فرهنگ را میسر کرده است. نهادهای رسمی مانند آموزش و پرورش و نهادهای غیررسمی مثل گروه همسالان در انتقال فرهنگ، تأثیرگذار هستند.

۱-۵-۱- نهاد

«نهاد»^۹ نظام روابط اجتماعی است که سازمان یافته و تبدیل به الگو شده است. نیازهای فردی و گروهی در جوامع در قالب کارکرد همین نهادهای اجتماعی برآورده می‌شوند. جوامع بشری برای انجام کارکردهای ضروری و تأمین نیازهای حیاتی اعضای گروه خود، پنج نهاد اجتماعی اساسی را بنیان کرده‌اند:

۱. خانواده: یک گروه خویشاوندی است که مسئولیت اصلی آن اجتماعی کردن فرزندان، برآوردن برخی از نیازهای اعضا، تولید نسل و تأمین اقتصادی است.
۲. آموزش و پرورش: فرایندی است که به وسیله آن دانش، مهارت و کیفیت‌های مطلوب رفتاری به افراد تحت آموزش منتقل می‌شود.
۳. سیاست
۴. اقتصاد

⁷ Culture

^۸ گیدنز، آنتونی (۱۳۷۸) جامعه‌شناسی، ترجمه: منوچهر صبوری، نشر نی، تهران، چاپ سوم

⁹ Institution

۱-۵-۲-هنجار فرهنگی

گروه های مختلف در جوامع از اعضای خود انتظارات مشخصی دارند. معیار رفتارهای مورد انتظار در این گروه ها به طور معمول، ثابت است اما رفتارها از فرهنگی به فرهنگ دیگر تفاوت می کند. «هنجارهای فرهنگی»^{۱۱} سنجه ای برای رفتارهایی هستند که گروه ها آن ها را تأیید کرده و انجام آن رفتارها را انتظار دارند.

۱-۵-۲-۱-فرهنگ عشیره ای

صورت های مختلف هنجارهای فرهنگی در جوامع عبارت اند از:

- ارزش: احساسات عمیقی که اعضای جامعه در آن اشتراک دارند.
- آداب و رسوم: شیوه های رفتاری عادی و رایج در جامعه.
- رسم اخلاقی: رسم هایی که حامل ویژگی های معنادار از رفتارهای درست و نادرست افراد هستند. قوانین جوامع، بخشی از رسم های اخلاقی بوده اند که در قالب قواعد و مقررات در جامعه اجرا می شوند. هزینه عمل نکردن مطابق این قوانین، اعمال مجازات قانونی است.

۱-۵-۲-۲-خرده فرهنگ و ضد فرهنگ

در جوامع مختلف گروه هایی کوچک تشکیل می شوند که برخی از هنجارهای فرهنگ جامعه را پذیرفته اند اما از آنجا که هنجارها و موازین مختص گروه خود را دارند، تمایزی میان فرهنگ آن ها و فرهنگ غالب جامعه به چشم می آید. به طور مثال گروه های بزهکار در جوامع، خرده فرهنگ بزهکاران را دارند. کسانی که ارزش هایشان ارزش های فرهنگ غالب را به وجود می آورد، افراد وابسته به این خرده فرهنگ را در میان خود نمی پذیرند. بلکه آن ها را طرد می کنند. در تعاریف جامعه شناختی گروه هایی که با هنجار و موازین فرهنگ غالب جامعه، منازعه داشته و آن را به طور شدید طرد کنند، ضد فرهنگ خوانده می شوند.

^{۱۰} لوی برول، هانری. (۱۳۸۸). جامعه شناسی حقوق. ترجمه: سید ابوالفضل، قاضی «شریعت پناهی». تهران: نشر میزان. چاپ یازدهم.

۱-۵-۲-۳- نسبیت فرهنگی

فرهنگ ها به روش هایی نظم یافته اند که بتوانند روابط متقابل و مؤثر میان افراد و گروه ها را سر و سامان دهند. «عنصر فرهنگی»^{۱۲} کوچک ترین واحد فرهنگ است و می تواند یک عبارت، حرکت، نماد یا حتی شیء باشد. برای آن که فرهنگ ها بتوانند به شکل مؤثر عمل کرده و اهداف جامعه را تأمین کنند باید عناصر مختلف آن ها به طور مطلوب با یکدیگر هماهنگ باشند.

ضروری است که دآوری درباره معنا و ارزش عناصر فرهنگی در زمینه فرهنگی مخصوص به خود انجام شود. چرا که ممکن است یک عنصر فرهنگی در ایجاد ثبات برای یک جامعه مؤثر بیفتد اما هم زمان برای جامعه دیگر آسیبزا تعریف شود. نتیجه آن که فرهنگ گروه ها تنها به اعتبار انگیزه و ارزش های فرد پژوهشگر تحلیل نمی شود چون در این صورت، فهم الگوهای رفتاری گروه ها تقریباً غیرممکن خواهد شد.

۱-۵-۲-۳- دگرگونی فرهنگی

با آن که مردمان یک جامعه در برابر رها کردن سنت ها، ارزش ها، آداب و رسوم خود مقاومت می کنند و در مسیر پذیرش آداب نو سختگیر هستند اما کمتر فرهنگی را می توان یافت که در طول تاریخ دچار تحول نشده باشد. البته روش های دگرگونی و میزان انجام شدن آن در جوامع مختلف، با یکدیگر متفاوت است.

با پیشرفت تکنولوژی و توسعه فناوری در جوامع، دگرگونی های اجتماعی و فرهنگی قوت بیشتری یافته اند. به این ترتیب فناوری مهم ترین عامل تأثیر بر دگرگونی های اجتماعی و فرهنگی است. پیش بینی می شود شتاب فناوری، باعث سرعت بخشیدن به دگرگونی های اجتماعی و فرهنگی شود.

عوامل مؤثر بر میزان و سرعت دگرگونی های اجتماعی و فرهنگی را می توان در مواردی خلاصه کرد:

- محیط طبیعی: با آن که احتمال رخداد دگرگونی شدید و ناگهانی در محیط طبیعی پایین است اما در صورت رخداد، تأثیر عمیقی بر جا می گذارد.
- دگرگونی در جمعیت: هرگونه دگرگونی عمده در شمار و توزیع جمعیت، دگرگونی اجتماعی متناسب با خود را به همراه می آورد.
- شناسایی نیازها: یکی از شروط رخداد دگرگونی های اجتماعی این است که جوامع مختلف به نیازهای خود آگاهی پیدا کرده باشند. به محض آن که اوضاع جوامع تغییر کند نیازهای جدیدی هم در آن جوامع رخ می نماید.

¹² Cultural Trait